

інформаційно-пошукові системи»; «Цифрові архіви та електронні бібліотеки».

Щодо пропозицій стосовно формування модельного переліку навчальних дисциплін інваріантної частини освітньої програми підготовки магістра зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», серед фундаментальних варто запропонувати наступні: «Філософія інформації», «Комунікації в науці», «Організація та методика науково-дослідницької роботи», «Педагогіка вищої школи». До переліку навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки доцільно віднести такі: «Теорія та методологія соціокультурного проектування»; «Методика викладання спецдисциплін»; «Інформаційна аналітика»; «Світові електронні ресурси»; «Контент-менеджмент та інженерія знань». Змістовне наповнення навчальних програм означених дисциплін має бути спрямовано на формування загальних та спеціальних компетентностей, що будуть визначені державними стандартами вищої освіти.

Джерела та література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

2. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 11.09.2015 № 922 Про затвердження Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України: наказ МОН України від 27.10.2015 р. № 1115. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4584>.

3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

4. Розроблення освітніх програм: Методичні рекомендації / авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

5. Subject Benchmark Statement UK Quality Code for Higher Education Part A: Setting and maintaining academic standards Librarianship, Information, Knowledge, Records and Archives Management March 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/SBS-librarianship-15.pdf>.

**Сергій Клепко
м. Полтава**

ДОКУМЕНТ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОНЯТТЯ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Значення документно-інформаційних комунікацій постійно зростає у житті людини, зокрема в освіті, достатньо згадати, що в публічній площині обговорення більшості її проблем зводиться до так званої «паперотворчості», тобто надміру документно-інформаційних комунікацій у системі освіти, який заважає педагогам здійсненню власне педагогічної діяльності. Нещодавно за спільною ініціативою руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки в

Україні проведено системне анонімне опитування «Діти і папери», узагальнення результатів якого виявить критичні точки в роботі школи, пов'язані з документообігом та звітністю. Але ми розуміємо, що багато проблем і від неупорядкованості документно-інформаційних комунікацій, наприклад, при оформленні дисертаційних досліджень, про що постійно дискутує освітньо-наукова громада. Водночас документознавство як наукова галузь, що досліджує документообіг і проблеми правильного оформлення документів, як свідчить розгорнутий огляд концепцій з теорії документа і методології бібліографії, філософії інформації та філософії книги [1], не відповідає на виклики, які ставить феномен документу у повсякденному житті людини. Стан документно-інформаційних комунікацій у системі освіти не став предметом дослідження і в освітніх науках, зокрема в філософії освіти. Цим і обумовлюється мета цієї розвідки – окреслення можливих шляхів концептуалізації в філософії освіти документно-інформаційних комунікацій у системі освіти та пошук засобів їх оптимізації.

Передусім вкажемо на загублений у сучасній педагогіці дидактичний сенс поняття «документ». Як показує Г. М. Швецова-Водка, сучасні словники пояснюють походження слова «документ» від лат. *Documentum*, яке, в свою чергу, походить від дієслова *docere* – «вчити, навчати» [1, с. 37]. Згідно з аналізом Анджея Сускі, коріння цього слова можна виявити в індоєвропейській мові за 2000 років до н.е. Слова з коренем *dek* у цій мові означали жест простягнутих рук, пов'язаний з передачею або прийняттям, отриманням чогось. Від нього походить слово «*documentum*» або «*documentum*» у значенні: «той, що учить; що є повчальним прикладом, доказом». Проте з моменту появи слова «документ» до кінця XIX ст. його значення поступово звужувалося: від будь-якої речі, яка могла служити для навчання (сучасною педагогічною мовою – засоби навчання) або свідчення, – до письмового свідчення, що підтверджує певні правові відносини» [1, с. 38].

Оскільки будь-який артефакт (як і екофакт) може бути предметом чи об'єктом навчання (а тому водночас і засобом навчання, наприклад, колекція мінералів), то в філософії освіти доцільно опрацювати найширшу дефініцію «документа», яку сформулював засновник документознавства П. Отле [2]. Вчений називав документом будь-який носій соціальної інформації, а не тільки субстанціальний (речовинний) об'єкт, в якому інформація зафіксована: «Матеріалізована пам'ять людства, що день у день реєструє факти, ідеї, дії, почуття, мрії, які запам'ятовувалися в свідомості людини» [2, с. 39]. Пізніше його послідовники відмовилися від такого широкого трактування поняття «документ», але багато ідей П. Отле були сприйняті позитивно, в тому числі і розуміння документа як засобу передавання інформації в суспільстві. Тому варто глибоко проаналізувати сенси поняття «документ» як засобу навчання, хоча ми надалі розглядатимемо ту частину документно-інформаційних комунікацій, яка породжується виробництвом і використанням документів у педагогічній практиці на рівні навчальних закладів.

Функціональна сутність поняття «документ» у трактуванні Г. М. Швецової-Водки ґрунтується на тому, що загальні його риси визначаються вже в найпростіших дефініціях «документа», згадуваних вище:

документ – це єдність матеріального (речового) об'єкта і зафіксованої на (в) ньому інформації розгортається у 8-ступеневій дефініції документу, яка узагальнює різноманітні традиції історії та функціонування галузевого використання цього поняття.

Пошуки кращої дефініції серед різних значень поняття «документ» у документально-інформаційній науці для філософії повсякденної освіти не завжди будуть продуктивним. Для освітян документ, передусім, це текст скріплений явним підписом, або ж має певну гарантію ухвалення (офіційні документи, урядові ухвали, закони тощо). Звичайно, певна зафіксована інформація стає документом у залежності від критеріїв суб'єкта оцінки. Так, текст на аркуші без підпису не завжди є документом для правових відносин, органів юстиції, але як автограф може бути документом в архівній справі.

Документ – це те, що вимагається інспекторами при різних перевірках установ і осіб для підтвердження їх діяльності у минулому чи спроможності на майбутнє. Тому документ, навіть у сучасних умовах відходу від «паперової інформатики», до цих пір виконує свою первісну функцію бути «тотемом» чи «оберегом» особи, організації. Такі документи-тотемі вимагаються у ході різних перевірок за відповідними переліками. І тут проблема не у визначеннях поняття документу, не в тонкощах позначення та ідентифікації 32-х реквізитів документів згідно ДСТУ 4163-2003, а у можливостях і в масштабах обсягів необхідності документування життєдіяльності особи чи організації.

Документ є системним утворенням для повідомлення про факти і сам стає фактом. Документообіг є фактичним відображенням життя людини і надає підставу для радикального розрізнення людства від тваринного світу, який такого документообігу немає. Але що є кардинальним у цьому зв'язку для нас серед проблем документознавства? Гадаю, питання розрізнення документів та інформації, правил оформлення документів є важливими, але вони є технічними проблемами. Кардинальна, як на мене, проблема полягає в тому, що у світі артефактів збільшується частка документів, виробництво документів у багатьох сферах стає домінуючим над виробництвом інших артефактів. Власне, праця багатьох є лише виробництвом документів і / або його обслуговування, а у багатьох – відбирає значну частину робочого часу.

Покажемо це на прикладі шкільної документації. Нами було встановлено у першому наближенні її номенклатуру – перелік документів, що підлягають вивченню, аналізу різними контролюючими суб'єктами щодо школи. Ця номенклатура нараховує більше 200 типів шкільних документів, переважна частина яких передбачає постійне неперервне поповнення інформацією. Це найрізноманітніші: Акти; Аналітичні матеріали; Анкети; Атестаційні листи; Бухгалтерська звітність; Графіки; Довідки; Журнали; Заяви; Звіти; Зошити; Книги наказів; Книги обліку; Матеріали; Особові справи; Плани; Положення; Посадові інструкції; Правила; Приписи; Протоколи; Рішення; Сертифікати; Списки; Статистична звітність; Угоди; Характеристики; Щоденники тощо [3].

Кожний з цих документів може бути предметом дискусії щодо його доцільності, процедур його укладання.

Тут постає головне питання – яка потрібна маса праці керівника ЗНЗ, його заступників та інших працівників у межах виконання своїх функціональних (посадових) обов'язків, щоб забезпечити оформлення цієї документації?

Фактично, освітяни дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладів знаходяться в лещатах бюрократії, з яких ледве звільнилися викладачі вищої освіти відповідно тепер відміненого наказу № 384 «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації» (2012), яким запроваджувалося 64 форми звітних документів.

Такі намагання не лише МОН, а і багатьох інших органів влади, задокументувати кожний крок викладача, учителя, керівника, студента, учня вимагає приставляння до кожного з них писаря.

Документи беруть участь у постійній циркуляції, у якій документи нижчого рівня замінюються на документи вищого рівня. Так, будь-яка сертифікація (тобто процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, персоналу, систем якості, систем управління тощо, встановленим законодавчим чи іншим вимогам) по суті є заміною певним сертифікатом комплекту документів, розроблених для неї і підтверджуючих відповідні стани і процеси чи процедури сертифікованого об'єкта. Наприклад, отримання атестата про середню освіту, по суті, є заміною одним документом множини інших документів: класних журналів, табелів, учнівських зошитів з оцінками учителя за контрольні і домашні завдання тощо. У цю масу документів входить іще пака документів, яка вимагає декількох десятків пачок паперу за рік. Електронні документи є не легшим варіантом – як через некомфортний для зору формат, так і через проблеми доступу до них, тому вимагається паперовий варіант протокольних і облікових документів. Наприклад, у системі післядипломної педагогічної освіти до цих пір використовується для обліку занять журнал, в який рукописно вносяться дані про слухачів, розклад і теми занять, підписи викладачів про проведені заняття. Його ведення регламентується різноманітними нормативними документами. Фактично, такий рукописний журнал є основою для перевірки установи фінансовими органами. У той же час перспектива заміни такого журналу чи подібних якимись електронними документами, з використанням електронних підписів, навіть не обговорюється і не проектується.

Тому згаданий наказ № 384 чи подібний мав би водночас визначати ресурси часу, які необхідні для оформлення того чи іншого документу, так і засоби полегшення підготовки цих документів, пропонувати ВНЗ комп'ютерні програми «ректорат», «деканат», «кафедра» з автоматизованими робочими місцями їх працівників і викладачів, які в автоматичному режимі формуватимуть відповідні звіти, журнали, протоколи, що запитують працівники інспекцій, складання яких забирає весь час у педагогічної творчості.

Працівники навчальних закладів усіх секторів української освіти очікують досконалу програму підготовки документації, автоматизовану систему управління школою, побудованої на системі освітніх індикаторів,

яка б надавала можливість реального відслідковування «стану функціонування і динаміки розвитку навчального закладу», враховувала б різні ситуації.

Щодо контролю в дошкільному навчальному закладі – чого варта лише вимога вести Картотеки матеріалів, обладнання, публікацій періодичних освітніх видань, психолого-педагогічної, методичної літератури, передового педагогічного досвіду, методичних розробок (конспекти різних видів роботи з дітьми, сценарії спортивних заходів тощо). У сучасних умовах картотеки є архаїчним явищем. Наприклад, найбільша у світі мережа TSL Education глобально об'єднує понад 47 мільйонів викладачів і надає доступ до сотень тисяч вільних ресурсів, створених викладачами для викладачів [4]. TES Connect став величезним глобальним явищем, його члени в 197 країнах завантажують щорічно до 150 мільйонів його ресурсів. TES допомагає викладачам розвивати власні навчальні плани. Зростає рівність доступу до навчальних ресурсів вищої якості для кожної дитини. Тепер викладачі самі вживають заходів, щоб змінити ситуацію: мільйони з них поширюють свої ресурси онлайн, упроваджуючи безпрецедентний потік вільно доступних документів [5].

МОН повинне подбати про українські аналоги таких мереж. Тим більше, що за ініціативою освітян вже багато створено таких електронних ресурсів. Сьогодні комп'ютеризація дозволяє органам управління освіти повторити таку бюрократизацію освіти у небачених електронних масштабах. Завдання проте в них інше: поставити комп'ютеризацію на службу вчителю, вивільнити його для педагогічної творчості. Сьогодні підготовка документів у багатьох випадках є процесом довшим, ніж власне тривалість дії, яка документом документується, власне протокол засідання кафедри готується довше, ніж тривало засідання. У перспективі системи розпізнавання мови будуть доведені до того рівня, що протоколи, як специфічний вид документів, готуватимуться автоматично і його продуцентам буде досить засвідчити автоматичний протокол своїми підписами.

Французький педагог С. Френе у 1920-х роках послідовно розвивав ідею «друкарні в школі» як це засобу розкріпачення дитячого мислення, доводячи, що таке потужне знаряддя як друкарський верстат сам по собі змушує переглянути педагогічні принципи навчання і виховання.

Сьогодні, коли численні американські школи вже обладнані принтерами тривимірного друку, технологія якого змінює природу навчання та виробництва, і потенційно може призвести до нової індустріальної революції, «друкарня в школі» є певним анахронізмом. Проте українські школи є швидше «школами-принтерами», в яких адміністрація і учителі змушені продукувати документи, а не займатися навчанням і вихованням учнів. Проблема впорядкування управління освіти має розпочинатися не з примноження документів, а з аналізу пошуку можливостей їх ліквідації. Дивлячись на різні програми, ми бачимо, що освітянин зводиться ними до гвинтика, який повинен постійно заповнювати журнали, протоколи, книги, щоб усіляким інспекціям було зручно їх контролювати. Отже, для філософії освіти важливо:

- глибоко проаналізувати сенси поняття «документ» як засобу навчання;
- з'ясувати, що є документом у навчальному процесі – зошити, щоденники, навчальні об'єкти;
- встановити принципи оптимізації і де бюрократизації документообігу в управлінні освітою;
- розробити стратегії формування в освіті авторів, які уміють укладати потрібні і гарні документи у найширшому значенні цього терміну за П. Отле; навчання в освіті ергономічної техніки оформлення документів.

Насамкінець, філософія освіти очікує праць подібних до праці М. Фуко «Ненормальні: Курс лекцій, прочитаних в Колеж де Франс в 1974–1975 навчальному році» [6], у якому М. Фуко, взявши за основу аналізу два медичні документи – психіатричні звіти з кримінальної практики – розгортає свою концепцію становлення в новоєвропейській культурі уявлень про норму як біологічний, психологічний, моральний і політичний феномен. Аналогічно, у філософії освіти можуть бути взяті за старт її досліджень багато освітніх документів (дисертації, характеристики, численні довідки і акти з життя навчальних закладів) і кожний із них задаватиме цікаві вектори нормальності і ненормальності, правильності і неправильності праці в освіті.

Джерела та література

1. Швецова-Водка Г. Н. Общая теория документа и книги: учебное пособие. – М.: Рыбари; К. : Знання, 2009. – 487 с.
2. Хомякова И. Г. Поль Отле (1868 – 1944) и его предвидения информационно-коммуникационных технологий: по материалам зарубежных публикаций // Культура и образование. – Ноябрь 2013. – № 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://vestnik-rzi.ru/2013/11/1091>.
3. Клепко С. Міністерська програма школи-принтера [Опубліковано 09.09.2013] // «Освітня політика». Портал громадських експертів. [Електронний ресурс]. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/98-ministerska-programa-shkoli-printera> (доступ 30.10.2016).
4. <http://www.tsleducation.com>; <http://www.tesconnect.com>.
5. TSL Education connects more than 47 million teachers and students globally [Електронний ресурс]. URL: <http://www.tsleducation.com/news-and-press/180313.html>.
6. Фуко М. Ненормальные: Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1974 – 1975 учебном году. – СПб. : Наука, 2004. – 432 с.

Олександр Михайлюк
м. Дніпро

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК МЕТОД ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема інтерпретації є однією з фундаментальних проблем гносеології, логіки, методології науки, семіотики, теорії комунікацій та ін. Але загальноприйнятого визначення інтерпретації на сьогодні так і не існує. Загалом під інтерпретацією розуміють фундаментальну процедуру мислення, процес надання сенсу будь-яким проявам духовної діяльності людини,